

Naslov originala:
ALBERTE OG FRIHETEN
Cora Sandel

Copyright © Gyldendal Norsk Forlag AS 1931 (All rights reserved)
Copyright © 2021 ovog izdanja Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Uredništvo:
Jelena Nidžović
Ivan Isailović

Prevod:
Ratka Krsmanović Isailović

Lektura i korektura:
Jelena Nidžović

Prelom:
Tijana Kazimirović

Dizajn korica:
Tijana Kazimirović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1.200

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
imejl: info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

KORA SANDEL

ALBERTE I SLOBODA

TRILOGIJA O ALBERTI: DRUGI DEO

Prevela s norveškog:
Ratka Krsmanović Isailović

KONTRAST

Beograd, 2022.

I

Ono što najviše oseća kad odeća padne i dok stoji onde ispred stranca bez ijednog končića na sebi nije stid. Oseća nezaštićenost, nemir od pomisli da će nešto da joj se približi, da je povredi. Strah kože, takoreći. Tu je i usamljenost nalik onoj koju ljudi dožive kad su sami u nekoj pustari. Ona ne jenjava s vremenom, ista je svakog puta.

Alberte baca svoju odeću otprilike na isti način kao kad se baca u more. Pomalo vrtoglavo. I u ubeđenju da ako to ne uradi sad, odmah, nikad neće. Otkopčava jedno dugme ovde, jedno onde, tako da sva odeća sklizne odjednom. Čim dotakne pod, ona je podigne, iskorakne i spusti na gomilu na stolici. Onda se popne na sto za modele i hrabro se suoči sa činjenicom. Ni položaj glave ni položaj tela nije postuđen, ona samo malo stegne šake i gleda gospodina Digbija pravo u oči dok se namešta u pravi položaj. Potom „stoji“.

Gospodin Digbi se udaljava, namešta naočare, naheri glavu. Zaobljenim pokretima ruke pokazuje pravce, propisuje svojim nepopravljivo engleskim akcentom: „*Comme ça, comme ça.*“¹ Izjavljuje naposletku šturo, ali prijateljski, da je dobro, „*c'est bien*“.

I vreme počinje da puze na onaj težački način koji Alberte pamti iz detinjstva. Onako kako je znalo da puze u crkvi ili, recimo, kad je šetala s tatom, kad su znali da šetaju dugo bez ijedne reči. Sasvim telesno oseća kako vreme mili pored nje, žilavo, prožimajuće, iscrpljujuće – ono se i čuje i oseća. Dok stoji onde i ništa drugo ne radi, počinje da se oseća kao da je razapeta na spravi za mučenje. Udovi bole i postaju umrtvljeni. Ali to nije ono najgore. Gora je griznja u umu, ravnomerno brujanje, kao od nekog ogoljenog nerva.

¹ Ovako, ovako. – *prim. prev.*

Trebalo bi da radi nešto, nešto drugo, ne da stoji ovde. Alberte nikako da shvati šta. Zarađuje jedan franak i dvadeset pet senti- ma na sat, snalazi se zasad, nikom nije na teretu. Barem zbog toga bi trebalo da joj je savest mirna.

U velikom ogledalu vidi samu sebe: tanke i dugačke linije obučene u oskudne, mršave mišiće koji se savijaju i zaobljuju malo ovde, malo onde, ne previše, ne više nego koliko treba. To je jedna kontrolisana nagost, bez ikakvih preterivanja, bez ijedne prevelike odlike pola. Kad je već žena, ne bi imalo smisla da zah- teva da bude manje opterećena.

Napolju je rano, nemirno proleće, unutra je hladnjikavo. Atel- je gospodina Digbija, prvoklasan i okrenut ka severnoj strani, bez ometajućih odsjaja, pun je zimske vlage. Albertin ten brzo posta- je plav i zamućen, naročito u donjem delu nogu. Pore stoga ne ispuštaju samo toplotu, sâm život polako curi iz njih. U toku je podmuklo rasipanje energije.

Gospodin Digbi nije nikakav dželat. Posle kratkih intervala ljubazno pita Alberte da li je umorna, da li joj je hladno, dok na svojim kratkim nogama korača napred-nazad između platna i jedne, kako se čini, fiksne tačke posmatranja nasred sobe. Sa svo- je strane, Alberte stoji onih tri četvrt sata ne povijajući kolena, bez obzira na to što zbog položaja u kom se nalazi drhti ili se blago njiše. Ima nekakvu smešnu i nerazumnu predstavu o tome da, ukoliko istrajnije stoji, tim više umiruje izvesne mračne sile koje je po navici teraju u okolnosti i situacije koje su joj mrske i kojih se gnuša.

Okrugle, poštene, nadasve bezopasne oči gospodina Digbija posmatraju je kroz naočare, nikad je ne ispuštajući prerano. Tač- no na vreme, kad u Albertinoj glavi više nema misli i kad su joj udovi utrnuli i kad se više ne nada niti išta iščekuje, kad nije ništa drugo do otupelo telo koje onde stoji, on kaže: „Odmorite se, go- spođice.“ On sam odlazi, vraća se, čkilji, udaljava se od platna, pa se približava da nanese male mrlje boje, izgleda zadovoljno i pevuši. U njegovoj krvi je diletantska marljivost.

Alberte se tad obmota u svoj kaput, skupi se iznad *Žurnala*. Završava čitanje dnevnih novosti koje je započela u metrou, guta tekstove o pozorištu, umetnosti i književnosti, ubistvima i senzacijama, ali dosledno pretrčava preko svega što ima veze s politikom. Na kraju gleda stupce sa oglasima, konstatuje da su „čudnovato sredstvo protiv bora“, roze pilule i gumene čarape, krema *simon* i „napitak za podmlađivanje Abeda Surija“ na svom mestu, da je pozadina egzistencije koliko-toliko nepromenjena i posve normalna. U međuvremenu koristi odmor da bi završila poslednji obrok koji je na brzinu spremila, žvaće malo hleba, voća ili čokolade.

— — —

Najgori je protok vremena, a odmah posle njega su oni što navrate i ostanu da gledaju, oni takozvani „obožavatelji umetnosti gospodina Digbija“. Svakog puta kad se vrata otvore za nekog od njih, Alberte je kao na iglama, spremna da se rastvori u vazduhu i iščezne.

Opet zbog jedne od svojih tajnovitih aktivnosti putuje malim, senovitim uličicama života, kao što je to činila još od detinjstva. Ovi nebitni ljudi, kojima ne polaže nikakve račune ni za šta na svetu, hvataju je na delu. Lepo obučeni, naročito uvaženi, najčešće nešto stariji, pripadaju kategoriji od koje se skriva i koju bez izuzetka obmanjuje.

Oni su opasni. Istina, gospodin Digbi živi u mirnoj, naročito korektnoj četvrti Pasi, koja, čini se, ne može biti udaljenija od sredine u kojoj Alberte svakodnevno boravi. Ipak, sreća može da je izda bilo kad. Ono što se želi sakriti ima čudnovatu sklonost da procuri usred bela dana. Dokle god se društvo gospodina Digbija i Albertino društvo kreću slobodno, postoji šansa da se oni sretnu, upoznaju, to se ni na koji način ne može sprečiti. Mogućnost za katastrofu uvek vreba. S druge strane, ono što se mora, mora se. Ona mora prihvatiti rizik koji uz ovo dolazi.

Napeta, pomalo u grču, stoji i trpi oči neznanaca. Prkos i nevoljnost lome se u njoj. Razume onu devojkicu koja je jednom dok

je pozirala u Akademiji Kolarosi sa grimasom gledala nekoga ko je došao i posmatrao je, koji ništa drugo nije radio sem što je nepomično piljio u nju. Razume prostitutku koja dobaci prezrivu žargonsku reč u lice ženi u prolazu. Nejasno se solidariše s njima.

— — —
„Eh, bien“², kaže gospodin Digbi. „Zahvaljujem vam.“ Odlaze paletu i trlja ruke.

Kad gospodin Digbi kaže tek toliko, to znači da je za ovaj put završio. Neko vreme neće zarađivati novčanice od pet franaka ni dobre teške novčiće, koji nju smernu čine smelom. Neće biti ni komada čistog zlata – novčanica od deset i dvadeset franaka, koje u njoj bude samopouzdanje bogatašice, koje njen korak čine lakim, njeno lice novim, njeno raspoloženje ekstravagantnim i rasipnim. Ali će zato biti slobodna i opet dostupna za posao i imaće svoj alibi. To takođe znači da će moći malo da lenčari. Alberte je opet nagrebala malko sredstava za život. Koliko ljudsko oko uspeva da vidi, on se odvija bez katastrofa.

„Zahvaljujem vam“, ponavlja gospodin Digbi. „Zadovoljan sam vama. Putujem na jug, u Englesku, u Bretanju, vraćam se u Pariz u oktobru. Moguće da ću tada imati model koji je više *comme ça!*“ Rukama pokazuje obline i širom otvara crne oči iza naočara: „Ne znam unapred, nikad ne znam unapred. Ja sam veoma kapriciozan čovek, veoma kapriciozan. Ali ako...“, i klima ohrabrujuće ka Alberti.

Gospodin Digbi saopštio joj je otprilike isto to i prošle godine u ovo doba. U kratkim rečenicama, koje mu često iskliznu nedovršene, on se kreće u ovom stranom jeziku. Nikad mu ne padne na pamet da se Alberti obrati na engleskom. Nije to ni nužno, na kraju krajeva, on kaže ono najbitnije, a ostatak se da pretpostaviti.

Sitnim, brzim koracima odlazi u stan pored, tiho razgovara s nekim ko je tamo. Čuje se zveket novčića. Alberte broji: hoće li biti sedam ili osam ili devet puta? Hoće li odbiti nešto za onaj put

² Eh, dobro. – *prim. prev.*

kada je morao da prekine jer mu je bilo loše? Ili za onaj kad mu je neko neočekivano došao u posetu iz Engleske? Onda ću imati samo za kiriju. Moram da kažem nešto ako bude odbio, ali tako sam glupa za te stvari. Trebalo bi, recimo, da kažem...

Gospodin Digbi se vraća zajedno s gospođom Digbi. Šaljivo je zove „moj sudija“ dok na sto spušta dve nove novčanice od po dvadeset franaka i pet franaka u metalu. Nije ništa oduzeo. Alberte, koja celim telom uživa dok se odeća obmotava oko nje, uzima novac bezbrižno, pomalo nemarno, kao da svakog dana zaradi ovoliko sumu. „Hvala“, kaže.

Gospođa Digbi reaguje ushićenim usklikom pri pogledu na umetničko delo. Kao i inače kad je rad završen, obrati se Alberti: „Veoma je lepa, zar ne? Kakve delikatne boje! Gospodin Digbi je umetnik, da, da, zaista, pravi umetnik. Nadam se da se niste previše umorili? Mora da je vrlo, vrlo naporno. Ali to postane navika, ne?“ Približava se slici, mala, prijateljski nastrojena i kratkovidna, pomno gledajući kroz lornjetu svaki njen deo. „Glatka je i slatka kao spoljašnost kutije čokolade i liči na ostala dela gospođina Digbija, zbirku crveno-rozih žena, više ili manje *comme ça*, na istoj bledolila i *caput mortuum*³ pozadini. One krase zidove od poda do plafona.“

Alberte ljubazno kaže da se slaže. Stavlja šešir na glavu i puđeriše nos.

„A ako“, upita gospodin Digbi, „kad se vratim...?“

„Samo se obratite Alfonsini. Ona uvek ima moju adresu.“

„U redu. I dalje gospođa Alfonsine. Vrlo dobro... Zahvaljujem vam.“

Alberte se rukuje s gospođinom i gospođom Digbi i žurno odlazi kroz brižno održavano dvorište. Beli šljunak, sveže dosut, po kome se teško hoda, kao silom naglašava njegovu dužinu i širinu. Nisko rastinje uokviruje središnju leju sa žbunjem koje je počelo da pupi. Bršljan sitnog lista, omamljujući i prefinjen,

³ Olovnosiva. – *prim. prev.*

oblači zidove u ujednačenu, uniformnu zelenu, i uokviruje kao lenjirom izrezana lepa vrata sa svetlim mesinganim pločicama i velike prozore ateljea sa zavesama od sirove svile. Nastojnica, koja izgleda kao kućepaziteljka neke elegantne rezidencije, promoli se na prozoru. Klima glavom Alberti, jer Alberte, iako se mora uračunati u one upitnog karaktera, nije baš od one najgore sorte, već, naprotiv, neko ko izgleda kao pristojna osoba.

Vetar udara u naletima. Ovo je jedan od martovskih dana kada se oštra, topla sunčeva svetlost smenjuje s hladnim udarima zime. Duž ulice oivičene niskim zidićima i baštama iza njih njišu se gole grane naspram oblaka koji jure i poneke iznenadne dubine ultramarinskog neba. Na ivici trotoara na uglu, stoje kolica puna ljubičica i mimoze, poput svečane kokarde na današnjoj gruboj odori.

Alberte još jednom skreće za ugao i dolazi do visokog, gvozdеноg skeleta metroa, između baraka za iznajmljivanje koje bacaju vlažnu senku. Jedan voz bučno prolazi iznad njene glave. Malo posle i sama sedi u jednom, putuje visoko u vazduhu, između neba i zemlje, preko Mosta Pasi, preko Sene.

Sa klupa se čuje šuškanje novinama koje ljudi spuštaju da bi gledali kroz prozor. Duboko dole je Pariz, osvetljen iznenadnom sunčevom svetlošću, ispod velikog neba prepunog nagomilanih oblaka koji jezde. Ljudi, automobili, fijakeri kreću se kao igračke. Na severoistoku, iznad Menilmontana, vidi se kao ugallj crn pljusak, a pravo ispod Sena, poput tečnog metala. Tegljač s nizom šlepova iza sebe polako ide uzvodno, pišti prodorno i ispušta gusti crni dim koji ono oštro svetlo čini još oštrijim.

Talas preobražaja prolazi kroz Alberte, spira umor i staru hladnoću. Oseća kako joj se lice menja i poprima izraz od kojeg se muškarci uznemire. Bog će ga znati zašto je tako. Takvo postaje najednom i čini da okrenu glavu u njenom pravcu, u malim trzajima, naglo, kao iznenađeni. To nije nikakvo posebno odlikovanje, jer se može desiti bilo kome ko nosi suknju. Pa ipak, to je nekakva garancija da je ona donekle kao ostale, ne preterano

ružna, ne izravno odbojna. I ako dotični sam po sebi nije čista uvreda, to može doprineti tome da se ona još malo preobrazi.

Uspinjući se uz široke avenije sa drvoredom zasadenim po sredini, voz bučno ulazi u kvart Grenel. Zgrade su jednim delom starinski niske, pomalo propale, pomalo memljive od vlage, a delimično sasvim nove, u secesionističkom stilu, svetle poput putera na suncu. Odjednom sve nestaje. Beli popločani, slabo osvetljeni zidovi i lučni krovovi, šareni plakati promiču. Nametljiv vonj iz podruma i od sredstava za dezinfekciju ispunjavaju vagon. I umor se opet probija u Albertine udove. Izlazi pod zemljom.

— — —

Silazi kod Monparnasa, izlazi opet na svetlost dana kod železničke stanice, u senku koju bacaju visoki zid i most, koji na nivou drugog sprata zgrada nose vozove izvan grada. Ovde se završavaju prijateljski delovi grada, ovde, s druge strane Avenije Men, počinju veliki, tužni radnički kvartovi. Sivilo i teški uslovi te odmah dočekaju. Ovde Alberte nevoljno razmišlja o smrtnim presudama i egzekucijama. Možda zbog zida.

Stoji i posmatra jednu od zgrada u Ulici d l'Arive. Hotel de And – stoji ispisano ogromnim zlatnim slovima na ogradi balkona duž cele fasade.

Sa jedne ograde nekoliko spratova iznad zaleprša na trenutak nešto belo, neka krpa, maramica, kao da je za nešto čvrsto vezana. Malko leprša na vetru, pa se primiri. Alberte konstatuje da je to tamo, a onda pohita što brže može ispod mosta, gde na malim kolicima plamti od voća, cveća i povrća u polumraku. Kupuje ljubičice i grančicu mimoze, kupuje još neke sitnice, i ulazi u prodavnicu mlečnih proizvoda.

Naposletku nestaje u „Hotelu de And“.

Doći gore iz one teške ulice. Sazuti cipele i baciti se celom dužinom na nešto, na krevet, na divan. Ležati opuštenih udova dok kuvalo na špiritus nežno šušti. Popiti šolju ili dve čaja, pojesti keks, marmeladu, popušiti par cigareta – i otupelost pristiže, ona blažena ravnodušnost iz koje klija nova volja za životom.

Gladna? Da.

Ne onako kao dete, kad bi se vratila kući sa skijanja i zgrabila nešto prolazeći kroz kuhinju jer ne može da izdrži da skine odelo i sedne za sto. Nije to ona zdrava, zahtevna halapljivost, kad je sve ukusno i kad te sve zasiti. Ne – ovo je sada večno nezadovoljstvo tela koje je onde i pošto je jela, koje se ne može utoliti, samo umrtviti i zavarati. Čajem, recimo, i cigaretama.

Alberte leži nalakćena na Lizelinom krevetu, sluša šum plamena i puši meriland. Lizel dolazi i odlazi, uzima šolje i kašičice iz ormara, briše ih i postavlja na svetlo, na stolicu preko koje je prebačena krpa. Ona crna, loše iskrojena haljina malo joj visi s jedne strane. Svako malo je u prolazu povuče i zabije nos u Albertino cveće. Ono sjaji na kaminu i umnožava se u ogledalu iza. „Reizend“⁴, kaže Lizel. „Wunderbar. Wie freundlich“⁵, Albertice.“

Vrata od balkona su odškrinuta. Uzana, izdužena prostorija koja prima sve svetlo kroz njih ispunjena je tupom uličnom hučkom, dimom iz obližnjih dimnjaka i postojanim mirisom starih soba jeftinih hotela. Slaba je vajda od provetravanja, ponovo ulazi sa stepenica.

Alberte tek sada oseća koliko je zapravo umorna. Taj umor liči na dezintegraciju. Najmanje dve vrele šolje jakog čaja potrebne su joj da bi se sabrala. Duva male oblake dima i razmenjuje svakod-

⁴ Divno. – *prim. prev.*

⁵ Predivno. Kako drugarski. – *prim. prev.*

nevne primedbe s Lizelom. Kratke, kao na nekakvom šifrovanom jeziku, padaju s obe strane: „Sada?“ – „O, da.“ – „Ništa novo?“ – „Gar nichts“⁶.

Na sudoperi leži četvrt funte putera u papiru jer, kako Lizel kaže kao domaćica, najbolje je držati ga na mermernoj ploči. Tu su mandarine i dva mala krem sira, koji su Albertin doprinos. Lizelina posuda za ispiranje četkica je puna.

Alberte traži pogledom sliku Novog mosta. Naslonjena na nogare stolice, stoji na podu, okrenuta ka zidu, što je rđav znak. Zlatnooker tragovi duž ivice okvira i na suknji Lizeline haljine jasno označavaju vezu između njih.

Ona sada greje čajnik. Držeći ga obema rukama, sipa polako malu količinu provrele vode u njegovu unutrašnjost i prati je očima zamišljeno: „Fräulein⁷ Stolcova kuva čaj u vodi od jaja. Mislim da je to već previše. Izvolite, Albertice, puter je od danas.“

Namešta haljinu i seda. Ovo je jedan od onih dana kad je odsutna duhom, jedan od onih kada su joj leđa malo pogrbljena, kad je neznatno malodušna i zaokupljena svojim mislima. Danas ne vredi pitati kako ide kod Novog mosta, danas ju je verovatno neko posmatrao i smetao joj. Jedan od teretnjaka u pozadini možda je otišao kad je ona došla, ili se nešto neočekivano pojavilo u motivu: sveža gomila peska ili nesuđeni pecaroš na stolici za kampovanje. Opet je polako uništila svoju sliku i sad više nema ni hrabrosti ni talenta. Dešava se.

„Hvala.“ Alberte prihvata šolju koju joj Lizel pruža, ispija je halapljivim gutljajima, poput pijanca koji napokon dobija svoje. Bez reči, kao posle nekog rituala, Lizel je opet puni i Alberte je prazni po drugi put. Potom ustaje, obuva cipele i primiče se. Jako, toplo piće počinje da deluje.

„Završila sam s tatom Digbijem zasad“, kaže dok maže puter na keks. „Kirija je pokrivena, deset franaka preko, pet za napojnice. Kupiću one neizbeljene haljine što su na rasprodaji u zala-

⁶ Baš ništa. – *prim. prev.*

⁷ Gospođica. – *prim. prev.*

gaonici, Lizel, iseći ću ih i napraviću kombinacije. Ispašće jedan franak i sedamdeset pet po komadu. U Bon Maršeu neću naći ništa ispod pet franaka.“

Lizelin pogled je opet fokusiran, vratio se izdaleka. Sumnja da je to izvodljivo. Moraju se umetnuti klinovi, nije to baš tako jednostavno kao što Alberte misli, a i trebaće puno vremena da se ručno izrade šavovi. Ali Alberte ima svoje planove i ne dozvoljava da joj se vera u njih poljulja. „Klinovi? Nema potrebe. Za nekoga ko je mršav kao ja!“ A što se tiče šavova, šiče krupnim bodom. Zna nekog domara koji može da joj prošteta šav na mašini, pet sentima po metru, ali radije bi da uštedi. „A moram da imam i nešto ispod“, kaže. „Uskoro neću imati ni krpju da pošaljem na pranje.“

„Ne“, uzdiše Lizel, i njoj trebaju podsuknja, čarape, cipele. Fatalno je kada dođe dotle da takve stvari moraju da se obnove. Njih moraju da imaju. A mogućnosti da pribave novi šešir i novu haljinu nestaju na neodređeno vreme. Kad bi se samo onaj čovek-petofranak pojavio.

„Ah, za vas slikare to nije problem!“ Alberte sa zavišću misli na tog čoveka koji ide unaokolo i kupuje slike, male i velike, za istu nepromenljivu prosečnu cenu od pet franaka. Prošle godine otkupio je sve što je Lizel imala za sto trideset pet franaka. To su neviđene sume za nekog ko se još nije potvrdio kao umetnik. Problem je što je taj čovek nekakva mistična figura, pojavi se kad ga najmanje očekuješ, ili ga uopšte nema. Nema vajde tražiti ga, pisati mu, moliti ljude da ga upute nekome. On je kapriciozan i nepredvidiv kao vetar i vreme. Čuju s vremena na vreme kako je bio kod tamo nekog, a onda može da prođe dugo vremena da se o njemu ništa ne zna.

Posedovati proizvodnju koja može biti predmet potražnje tog čoveka u svakom slučaju je nekakva osnova u životu. Brzinskim pogledom po Lizelinoj sobi, gde su ramovi okrenuti naličjem naslagani jedan iza drugog duž svih zidova, Alberte konstatuje da Lizel može opet da zaradi u velikom stilu, samo da joj se sreća osmehne. A kako redovno prima i novac za izdržavanje od kuće, zaista se ne može reći da joj je loše.

„Slikanje je skupo“, protestuje Lizel, „es kostet furchtbar viel⁸, Albertice. Samo za cink belu odlaze neverovatne sume, a da ne govorim o kadmijumu i kraplaku.“ Alberti, s druge strane, ne treba nikakav kapital! Lizel ne shvata da ona pozira, kako može, *aber gar nicht*.⁹

„Kad ne znam ništa drugo“, odvrati Alberte.

„Znate. Francuski. Znate da pišete.“

Nestrpljiva, Alberte preko šoljice razrogači oči na Lizelu: „Mogu li da živim od dva učenika koje sam imala prošle godine i koje više nemam? Je li mogu, Lizel? Ili od nadanja da ću ih imati još? Svi idu kod Francuza, znate to vrlo dobro. A pisanje! Ja ne znam da pišem. Bolje mi je da budem model.“ Otpija veliki gutljaj i grubo spušta šolju. Lizel pravi slona od komarca. Nije dovoljno dugo živela ovde.

Osim toga, i Lizel pozira. Alberte to naglašava, dobro znajući da joj argument nije baš neki: „Lizel pozira za Elijela.“ Kuva mu kafu, ušiva dugmad. Kad bi još mogla da ga navikne da se pojavljuje s kragnom i kravatom i da prestane da izgleda kao obućar...

„Ja poziram zbog glave“, kaže Lizel. „Zbog glave, Albertice.“

„Da – i zbog šake, i zbog ramena. Ako se tako nastavi...“

Lizel se ne smeje.

Inače se nadoveže na šalu, nasmeje se na opasku o obućaru, objašnjava po ko zna koji put da je tačno, da se jednom malko raskopčala jer devojka koja pozira za Elijela nije mogla da dođe. Da je mislila da za Elijela, koji je tako vredan, tako nadaren i tako veličanstven, ona može to da uradi – i opet bi se smejala.

Primamljivo je zadirkivati je zbog ovoga. Elijel slika njen portret celu večnost. Alfonsine insinuira da on namerno kida dugmad sa svoje odeće kad Lizel treba da dođe kako bi mu ih ona ušivala, kako bi izgledala slatka i kao kod svoje kuće dok to radi. I Lizel se smeje.

⁸ Košta užasno puno, Albertice. – *prim. prev.*

⁹ Ali uopšte ne. – *prim. prev.*

Sada šturo i hladno pretpostavlja da je gotovo sa sedenjem kod Elijela. Kao što Alberte zna, imaće goste iz Švedske, dolazi mu neka devojka kojoj treba da pokaže grad. Dotad će završiti bistu u gipsu, da bi bio slobodan i dostupan – što je razumljivo.

„Da“, kaže Alberte, „valjda jeste.“

Lizel se najednom osmehuje. Kao da u osmehu ima prkosa, gleda pravo u Alberte: „Nes izgleda isto kao obućar bez kragne i kravate.“

„Izgleda“, kaže Alberte iznenađeno, „dabome.“

— — —

Godine prolaze, godišnja doba se smenjuju. Alberte i Lizel se u svakom pogledu nalaze u istoj situaciji, u finansijskom škripcu i problemima drugih vrsta. Ne grade nikakve karijere. Čak i Lizel, koja ima talenta, tapka neprestano u mestu. Plaća pretplatu za *Salon nezavisnih*, ali nikako nešto da pošalje. Putuje svakog leta u Bretanju sa čvrstom namerom da se oproba na godišnjem Jesenjem salonu i vraća se kući i dalje bez ičega što bi smatrala odgovarajućim, i dalje ne uspevajući išta valjano da naslika.

Alberte razmišlja o tome. Sedi i posmatra Lizelu, koja s keksom s koga kaplje marmelada nemirno hoda po sobi, okreće sve ono što je okrenuto ka zidu i iznosi ga na svetlo.

Uglavnom su to aktovi, i izgledaju kao i većina aktova: jedna noga ispružena, jedna opuštena, povijena ramena, ruke i kukovi, stomaci nalik na balone, grudni koševi koji plaču za ortopedskom intervencijom. Pojedini izgledaju kao dobri počeci, većina je isuviše popravljana. Gotovo redovno dođe trenutak kada Lizel, ukoliko je ne zaustavi nekakvo providenje, izgubi razum i promeni svežu i čistu kombinaciju, jedan akord, koji je dobar takav kakav je, u nešto tvrdo, suvo, bezvučno. Njeni radovi na mahove izgledaju kao da su uništeni namerno i u besu. Najednom su tu debeli, bezobzirni potezi četkice, ili nemotivisane, strane površine boje, koje tu ne pripadaju i koje ubijaju sve oko sebe. Posle toga, s tim radom ne može ništa.

Ona je poreklom iz gradića u nekoj baltičkoj provinciji, Alberte je davno digla ruke od toga da zapamti kako se mesto zove. Baltičke provincije su zbujujuće, otprilike isto kao Balkan. Na kaminu stoji kabinetska kartica Lizeline majke, male, okrugle gospođe poreklom iz Nemačke s belom trakom oko vrata i rukava, sa četiri ćerke, među kojima Lizel kao mala devojčica sedi na hoklici ispred ostalih. Poviše kreveta visi izbledela slika mršavog muškaraca iz mladih dana, duge, crne brade i duboko usađenih očiju – njen ruski tata koji je umro pre nekoliko godina. On je podržao Lizel kada je odlučila da počne da slika. Kao dete je naučila dva jezika, nemački i ruski, i često meša svoj nedovršeni, nedostatni francuski s oba. I dan-danas nosi crninu.

Kad Lizel klimnu u pravcu kamina, k njima, i kaže: „*Sie sind alle furchtbar gut, aber*“¹⁰, Alberte u potpunosti razume šta to znači. Lizel retko kad išta drugo kaže o svojim.

Malko su joj ramena pogrbljena, malko joj se suknja vuče za njom, malo sporije govori, i uopšte je malo sporija. Ali ima krupne, sive oči na izduženom, bledom licu, kožu glatku kao krem i malu nebulu pega preko nosa. Ima crvene usne i bujnu, crnu, ravnu kosu koja okružuje glavu čvrstim, sjajnim pletenicama. Sve u svemu, Lizel je lepa i predmet je pažnje. Sumnjivi likovi u ateljeima bi da je poljube, hotelski gosti bi da uđu u njenu sobu tokom noći. Nije prekaljena kao Alberte kad su ovakve pojave u pitanju i nije u stanju da izgleda ledeno i smireno, već bukne u licu i u očima joj se pojavi strah. A onda pažnja usmerena na nju postaje još beskrupuloznija.

S vremena na vreme, kada Lizel sasvim izgubi hrabrost, kada reši da uopšte nije nadarena i da odustaje od slikanja, u njenom govoru pojavi se bogati trgovac iz zavičaja, koji hoće njome da se oženi i koga njena porodica voli. S njim Alberte ne može. Sva priča o njemu odiše kao priča iz lošeg romana, nezanimljiv je, možda čak i izmišljen. Želela bi da Lizel prestane da ga spominje.

¹⁰ Svi su strašno dobri, ali... – *prim. prev.*

Lizel nastavlja da razmešta platna, donosi ih iz ćoškova, iza ormara. Ubrzo su svuda, prislonjena na nogare stolica i stolova, na kaminu, po krevetu. Sklanja fotografiju svojih najbližih na sto da bi našla još mesta i naposljetku okreće studiju Novog mosta, stavlja je ispred svega ostalog. Vide se parče keja, nekoliko velikih drveta bez lišća, teretnjaci i svod mosta u pozadini, sve u suštini izgleda dobro, s nekakvom teškom punoćom boje. Ali na teretnjacima su tamnoplavi unakrsni potezi četkice, naneseni kao u ljutnji. Oni više ne pripadaju tu, uopšte se ne uklapaju u sliku.

Alberte čuti i posmatra. Navikla je na ovakva naprasna pokazivanja dela. Tako rade i drugi slikari. Usred zalogaja im sine da okrenu sve ono što je stajalo licem ka zidu. To ih razveseli, pa pevuše, ili ih pak učini odsutnim duhom, nervoznim i neutešnim.

„Završiću kao Poterova, Albertice, kao Poterova i Stolcova.“ Lizel seda i posmatra svoju izložbu, očajna: „To je to za ovu godinu – ovo ni onaj pet-franaka neće kupiti.“

„Gluposti, Lizel. Imate dara. To kaže Maruška, to kažu Elijel i Nes i svi. Samo treba da prestanete da uništavate. Poterova i Stolcova...“, Alberte sleže ramenima u sažaljenju.

Ali ne sviđa joj se vlastiti ton uobičajenog ohrabrivanja. I u istom trenu, pred očima joj se prikazuje celi niz polustarih žena koje tabanaju po Monparnasu, koje su redovno tamo. Ima ih iznad svake razumne dobi, od četrdeset, pedeset i više godina, imaju bore i neurednu sedu kosu, vuku se okolo s velikim vrećama punih četkica preko jedne ruke, stolicom i štafelajom pod drugom, mokrim platnima u obe šake i suknjama koje se vuku za njima. Sede na ćoškovima i u parkovima i duž obale Sene i slikaju, uznemirujuće i zamorne, popunjavaju akademije i časove krokija, nestaju možda tokom leta da bi se opet pojavile na jesen, neumitne, gotovo kao sâmo godišnje doba; žive ni od čega, spravljaju čaj u vodi od jaja, kao *fräulein* Stolcova. Ona je jedna od njih, Poterova je druga. Potiču iz različitih zemalja i imaju svoje osobenosti. Sada su ovde i ponašaju se i slikaju manje-više sve isto, sve one. One su te koje pune zidove u zadnjim sobama *Salona nezavisnih*, one